

Рощина І.О.,
к.ю.н., доцент,
Лахманик Ю.Р.,
магістрант,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАКОННІСТЮ ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одним з найважливіших способів захисту конституційних прав і законних інтересів суб'єктів кримінального провадження є судовий контроль за діями та рішеннями органів дізнання і досудового слідства. Як слушно зазначила В.А. Лазарева, і правосуддя, і судовий контроль здійснюються з метою захисту прав і свобод людини і громадянина. Вирішуючи кримінальну справу, розглядаючи скаргу на незаконні дії державного органу або посадової особи, суд відновлює порушені права і свободи або захищає їх від можливого обмеження [1, с. 52].

Відповідно до ч.1 ст.55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Ч. 3 ст.8 Конституції України гарантує звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України, адже її норми є нормами прямої дії. Таким чином, суд в Україні виконує державну функцію захисту прав і свобод людини і громадянина.

Судовий контроль вчені визначають як захист прав громадян шляхом контролю та перевірки застосування заходів примусу, пов'язаних з обмеженням цих прав. Здійснюючи судовий контроль, закон покладає на суд обов'язок контролювати досудове розслідування кримінальної справи з метою забезпечення законності при встановленні фактичних обставин справи, передбачуваної винності підозрюваного, а також для дотримання передбаченої законом форми процесу.

На думку В.Т. Маляренка та П.П. Пилипчука повноваження суду з контролю за досудовим розслідуванням має два напрями: 1) надання дозволу на провадження окремих процесуальних дій, які стосуються обмеження конституційних прав громадян; 2) перевірка законності й обґрунтованості вже постановлених або тих, що постановляються, процесуальних рішень та дій, прийнятих суб'єктами досудового розслідування [2, с. 41].

Під час вирішення питання про можливість звернення до суду зі

скаргою головним є припущення про порушення прав і законних інтересів громадян. У будь-якому випадку обґрунтованість чи необґрунтованість таких скарг з боку громадян не мають значення для визначення підпорядкованості її суду. Якщо громадянин стверджує, що його права, свободи і законні інтереси порушені, скарга в обов'язковому порядку має бути прийнятою до суду та розглянута по суті. Крім того, право на оскарження громадян є їх юридичним правом на звернення до суду з метою захисту прав і законних інтересів, а також виявленням соціальної свободи і втіленням міжнародних стандартів у сфері прав людини і громадянина.

Більшість науковців вважають, що судовий контроль можна поділити на загальний, попередній і виключний.

Загальний контроль полягає в тому, що суд наділений правом контролю за законністю й обґрунтованістю дій органів досудового розслідування на етапі як вирішення питання про призначення справи до судового розгляду, так і під час судового розгляду.

Попередній розгляд справи суддею є тим етапом кримінально-процесуального провадження, який не можна обминути (якщо справа надійшла до суду з обвинувальним висновком). Якщо суддя, перевірівши матеріали справи, дійде висновку про достатність підстав для розгляду справи в судовому засіданні, він у попередньому розгляді вирішує питання про призначення справи до розгляду в судовому засіданні.

Судовий контроль створює умови також щодо реалізації громадянами їх права на оскарження від незаконних дій. Розгляд судом скарг певних суб'єктів кримінального провадження на дії і рішення слідчого, органу дізнання, прокурора, що порушують, або обмежують їх права і свободи в ході досудового розслідування, є виключним контролем [3, с. 169].

Різні рівні процесуального становища органів, що застосовують примус і всіх інших осіб, які беруть участь у процесі, на яких спрямовані примусові дії, не дають підстав для висновку про те, що ці особи позбавлені правових можливостей для відстоювання своїх інтересів у правоохоронній сфері. При визначенні законодавцем їх правового статусу і регламентації правоохоронних дій, особи наділяються цілим комплексом прав, що забезпечують реальну можливість захисту від незаконного і необґрунтованого примусу.

Загалом, практика свідчить про те, що застосування судового контролю за законністю й обґрунтованістю рішень та дій під час провадження розслідування в кримінальних справах має позитивні результати. Судова система, на яку покладено додаткове навантаження, цілком

справляється з функцією контролю при провадженні досудового розслідування. Отже, різні форми судового контролю мають важливе значення в здійсненні функції захисту прав і свобод людини і громадянина. Своєчасність судового захисту, що реалізується через систему різних форм судового контролю за досудовим розслідуванням, є не лише додатковою гарантією прав і свобод, а й умовою швидкого їх відновлення.

Література

1. Лазарева В.А. Судебная власть и уголовное судопроизводство// Государство и право.– 2010.– № 5.– С. 49-56.
2. Маляренко В.Т., Пилипчук П.П. Межі судового контролю за додержанням прав і свобод людини в стадії попереднього розслідування кримінальної справи // Право України.– 2011.– № 4.– С. 41-45.
3. Назаров В.В. Судовий контроль за законністю обмеження конституційних прав людини у кримінальному провадженні: національні та міжнародні аспекти / В.В. Назаров // Право і суспільство.– № 5.– 2010.– С. 167-173.

УДК 343.28/29

Рощина І.О.
к.ю.н., доцент,
Гудзь С. Д.,
студент,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ЯК ОДНІЄЇ З ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Необхідна оборона є однією з найпоширенішою серед обставин, що виключає злочинність діяння. Право на необхідну оборону є одним із найдавніших прав людини. В багатьох сучасних країнах існує система засобів, що спрямовані на захист прав і свобод людини та громадянина за рахунок держави.

В. Долопчев визначав необхідну оборону як "визнане державою за кожним громадянином право власними силами захищати всяке право, своє чи чуже, від цього протизаконного нападу" [1, с. 320]. У підручнику кримінального права А.Ф. Бернер описував необхідну оборону як "захист від справжнього протизаконного посягання, противного праву". На думку С. Баршева, під станом необхідної оборони потрібно розуміти

"вимушену захищеність проти майбутнього нападу". Н.А. Неклюдов трактував необхідну оборону як "відбиття силою протизаконного посягання". У перших радянських підручниках з кримінального права необхідна оборона розглядалася як насильство, необхідне для відбиття нападу.

Згідно з ч. 1 ст. 36 КК України необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищає себе, іншу особу, а також суспільні інтереси, інтереси територіальної громади чи інтереси держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [2, с. 14]. Головною особливістю необхідної оборони є те, що вона передбачає, з одного боку, порушення прав іншої сторони, що викликає на захист. А, по-друге, оборона ця дійсно необхідна (іншими словами – вона вимушена), тобто така оборона, коли людина поставлена в необхідність захищати своє право сама без сторонньої допомоги (припустимо, з боку правоохоронних органів або ж інших осіб). В постанові Пленуму Верховного Суду "Про судову практику у справах про необхідну оборону" № 1 від 26 квітня 2002 року звертається увага судів на те, що стан необхідної оборони виникає не лише в момент суспільно небезпечного посягання, а й за наявності реальної загрози заподіяння шкоди тому, хто обороняється.

Кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Тому в даний час традиційно виділяються дві групи умов, що характеризують правомірність необхідної оборони. Перша група умовно відноситься до посягання, друга – до захисту. Посягання при необхідній обороні має відповідати трьом умовам:

1) посягання повинно бути суспільно небезпечним, тобто здатним завдавати істотної шкоди правам і законним інтересам, охоронюваним кримінальним законом;

2) посягання повинно бути наявним, тобто заподіює шкоду або створює безпосередню загрозу заподіяння шкоди. Наявним є посягання, яке вже почалося, але ще не закінчилося, або має місце приготування до нападу, як, наприклад, оголення зброї або озброєння предметами, за допомогою яких може бути заподіяна реальна шкода життю або здоров'ю. Заподіяння шкоди після явного закінчення нападу вважається неправомірним, так як посягання в такому випадку відсутня [3, с. 299].